

Kodeks postępowania cywilnego

z dnia 17 listopada 1964 r. (Dz.U. Nr 43, poz. 296)

Tekst jednolity z dnia 19 lipca 2019 r. (Dz.U. 2019, poz. 1460)¹

(zm.: Dz.U. 2015, poz. 1634; 2018, poz. 398; 2019, poz. 55, poz. 1043, poz. 1146, poz. 1469, poz. 1495,
poz. 1649, poz. 1655; Druk sejmowy Nr 3480)

¹ Tekst jednolity ogłoszono dnia 19.07.2019 r.

Wprowadzenie

Spis treści

	Nb		Nb
I. Kodyfikacja prawa postępowania cywilnego	1–3	III. Nowelizacje Kodeksu postępowania cywilnego	14–23
1. Uwagi historyczne	1	1. Liczba nowelizacji	14
2. Postępowanie niesporne	2	2. Ogłoszenie tekstu jednolitego i jego zmiany	15
3. Uchwalenie współczesnego Kodeksu cywilnego i Kodeksu postępowania cywilnego	3	3. Nowelizacje związane z reformami gospodarczymi	16
II. Układ Kodeksu i zakres zawartych w nim unormowań	4–13	4. Środki zaskarżenia	17
1. Zakres przedmiotowy	4	5. Sposoby rozwiązywania sporów cywilnych	18
2. Systematyka	5	6. Postępowanie zabezpieczające	19
3. Przepisy ogólne i dotyczące procesu	6	7. Prawo wspólnotowe	20
4. Postępowanie nieprocesowe	7	8. Elektroniczna postępowania cywilnego	21
5. Postępowanie w razie zaginięcia lub zniszczenia akt	8	9. Trafność nowelizacji	22
6. Postępowanie zabezpieczające	9	10. Dalsze nowelizacje	23
7. Postępowanie egzekucyjne	10	IV. Terytorialny zasięg mocy obowiązującej prawa postępowania cywilnego	24
8. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego	11	1. Zasięg terytorialny	24
9. Sąd polubowny (arbitrażowy)	12	V. Czasowy zasięg mocy obowiązującej prawa postępowania cywilnego	25
10. Postępowania nieobjęte Kodeksem postępowania cywilnego	13	1. Zagadnienia intertemporalne	25

I. Kodyfikacja prawa postępowania cywilnego

1. **Uwagi historyczne.** W chwili odzyskania niepodległości w 1918 r. obowiązywały 1 na terytorium Polski trzy ustawodawstwa z zakresu postępowania cywilnego, a mianowicie rosyjska ustawa postępowania cywilnego z 1864 r., niemiecki kodeks postępowania cywilnego z 1877 r. i austriacki kodeks postępowania cywilnego z 1895 r. wraz z odrębną ordynacją egzekucyjną z 1896 r. (na należących do Polski obszarach Spisza i Orawy obowiązywał węgierski kodeks postępowania cywilnego z 1911 r., jednak rozporządzenie Rady Ministrów z 1922 r. rozciągnęło na te obszary austriackie ustawodawstwo dotyczące postępowania cywilnego). Już jednak w 1917 r. zostały zapoczątkowane prace nad projektem polskiego Kodeksu postępowania cywilnego w komisji utworzonej w Warszawie, w następnym zaś roku podobna komisja powstała w Krakowie. W ramach powołanej w 1919 r. Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej wyłoniona została sekcja postępowania cywilnego. Przygotowane przez nią projekty Kodeksu postępowania cywilnego ogłoszone były drukiem w latach 1921 i 1923 (reedycja w 1928 r.). Po przeprowadzeniu nad nimi dyskusji specjalny komitet redakcyjny przygotował kolejny projekt, który po przedstawieniu go w 1925 r. wyżej wzmiankowanej sekcji Komisji Kodyfikacyjnej został rozesłany do zaopiniowania sądom, izbom adwokackim i towarzystwom prawniczym. Po uwzględnieniu wyników tej ankiety projekt został przyjęty w drugim czytaniu i ogłoszony w 1929 r. W tym

samym roku komitet redakcyjny przeprowadził trzecie czytanie projektu, który po wprowadzeniu niewielkich zmian został uchwalony przez komitet organizacji prac Komisji Kodyfikacyjnej. Tak powstały tekst Kodeksu został wraz z przepisami wprowadzającymi ogłoszony rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 83, poz. 651 i 652) i miał wejść w życie 1.1.1933 r. Uregulowane było w nim jednak tylko postępowanie sporne (proces), gdyż według pierwotnych założeń postępowanie egzekucyjne miało być objęte odrębnym aktem ustawowym. Prace nad projektem tego aktu rozpoczęto w 1925 r. w osobnej podkomisji. Po zakończeniu jej prac w 1932 r. i wprowadzeniu do projektu wielu zmian przez Ministerstwo Sprawiedliwości prawo o sądowym postępowaniu egzekucyjnym wraz z przepisami wprowadzającymi zostało ogłoszone rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1932 r. – Prawo o sądowym postępowaniu egzekucyjnym (Dz.U. Nr 93, poz. 803), z tym że miało wejść w życie również 1.1.1933 r. W art. LXXVIII § 3 przepisów wprowadzających Prawo o sądowym postępowaniu egzekucyjnym zawarte było upoważnienie dla Ministra Sprawiedliwości do włączenia tekstu tego prawa do Kodeksu postępowania cywilnego. Na mocy tego upoważnienia Minister Sprawiedliwości wydał stosowne obwieszczenie z 1.12.1932 r. (Dz.U. Nr 112, poz. 934 ze zm.). W tej postaci Kodeks zaczął obowiązywać od 1.1.1933 r. W okresie przedwojennym uległ on czterem nowelizacjom (pierwsza z nich dokonana była w okresie *vacatio legis*), natomiast w okresie powojennym nowelizowany był wielokrotnie, najpoważniej w 1950 r. (ustawa z 20.7.1950 r., Dz.U. Nr 38, poz. 349 ze zm.) oraz w 1953 r. (dekret z 23.4.1953 r., Dz.U. Nr 23, poz. 90). Na mocy upoważnienia zawartego w powołanej ustawie został ogłoszony obwieszczeniem Ministra Sprawiedliwości z 25.8.1950 r. (Dz.U. Nr 43, poz. 394, sprost. Dz.U. Nr 53, poz. 489) jednolity tekst Kodeksu. Niemniej Kodeks ulegał zmianom i w okresie późniejszym.

- 2 2. **Postępowanie niesporne.** Bezpośrednio po wojnie dokonano też unifikacji postępowania niespornego. Wykorzystując opracowane w okresie przedwojennym i częściowo ogłoszone wówczas przez Komisję Kodyfikacyjną drukiem projekty prawa o postępowaniu niespornym, wydano w latach 1945 i 1946 wiele dekretów dotyczących wspomnianego prawa. Pierwszym z nich był dekret z 18.7.1945 r. – Kodeks postępowania niespornego (Dz.U. Nr 27, poz. 169 ze zm.). Kodeks ten składał się z jednej (I) księgi zatytułowanej **Część ogólna**, która zgodnie ze swoim tytułem zawierała przepisy ogólne o postępowaniu niespornym. Następnymi dekretami były: dekret z 7.7.1945 r. o odtworzeniu dyplomów i świadectw z ukończenia nauki (Dz.U. Nr 27, poz. 164 ze zm.); dekret z 29.8.1945 r. w sprawie postępowania o ubezwłasnowolnienia (Dz.U. Nr 40, poz. 225 ze zm.); dekret z 29.8.1945 r. w sprawie postępowania o uznanie za zmarłego i o stwierdzenie zgonu (Dz.U. Nr 40, poz. 226 ze zm.); dekret z 21.5.1946 r. o postępowaniu przed władzą opiekuńczą (Dz.U. Nr 22, poz. 140 ze zm.), zastąpiony w okresie późniejszym przez ustawę z 27.6.1950 r. o postępowaniu niespornym w sprawach rodzinnych oraz z zakresu kurateli (Dz.U. Nr 34, poz. 310 ze zm.); dekret z 13.9.1946 r. o rozgraniczeniu nieruchomości (Dz.U. Nr 53, poz. 298 ze zm.); dekret z 8.11.1946 r. o postępowaniu niespornym z zakresu prawa rzeczowego (Dz.U. Nr 63, poz. 345 ze zm.); dekret z 8.11.1946 r. o postępowaniu spadkowym (Dz.U. Nr 63, poz. 346 ze zm.); dekret z 10.12.1946 r. o umarzaniu utraconych dokumentów (Dz.U. z 1947 r. Nr 5, poz. 20); dekret z 20.12.1946 r. o postępowaniu dotyczącym złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego lub na zachowanie (Dz.U. z 1947 r. Nr 8, poz. 41). Przepisy

o postępowaniu niespornym były także zamieszczone w wielu aktach normatywnych pochodzących zarówno z tego samego, jak i późniejszego okresu.

3. Uchwalenie współczesnego Kodeksu cywilnego i Kodeksu postępowania cywilnego. Wspomniane wyżej przemiany, jakim uległo prawo postępowania cywilnego w pierwszym okresie powojennym, zrodziły potrzebę nowej kodyfikacji tego prawa. Nie bez wpływu pozostawały tu również toczące się z przerwami od 1948 r. prace nad przygotowaniem projektu Kodeksu cywilnego. Wśród założeń, jakie miały leżać u podstaw nowego Kodeksu, wysuwano m.in. scalenie postępowania cywilnego przez połączenie w jednej ustawie postępowania spornego (procesu) i postępowania niespornego (nazwanego później postępowaniem nieprocesowym). Pierwszy etap prac kodyfikacyjnych prowadzony był w Ministerstwie Sprawiedliwości i zakończył się ogłoszeniem drukiem w 1955 r. projektu Kodeksu postępowania cywilnego. Projekt ten, oparty w znacznej mierze na Kodeksie z 1932 r., przejmował i rozwijał dokonane w tym Kodeksie (zwłaszcza w okresie powojennym) zmiany, a jednocześnie w pewnym zakresie realizował wspomniane założenie scalenia postępowania cywilnego. W następnym roku utworzona została zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości Nr 277 z 23.8.1956 r. (M.P. Nr A-70, poz. 853) Komisja Kodyfikacyjna, w której wyłoniono zespół prawa procesowego cywilnego. Zespół ten nie przyjął projektu z 1955 r. za podstawę dalszych prac kodyfikacyjnych, co nie oznaczało jednak całkowitej rezygnacji z osiągniętych w poprzednim etapie wyników, lecz opracował własny projekt nowego Kodeksu, który po zakończeniu pierwszego czytania i ogłoszenia drukiem w 1960 r. został poddany pod publiczną dyskusję. W projekcie tym starano się zachować w miarę możliwości te uregulowania dawnego Kodeksu, które przetrwały próbę czasu, aby w ten sposób chronić dorobek orzecznictwa i doktryny. Jednocześnie dążono do uproszczenia postępowania i oparcia go na zasadach ekonomii procesowej. Biorąc pod uwagę wyniki przeprowadzonej dyskusji, wprowadzono do projektu w drugim czytaniu wiele istotnych zmian, a następnie przedstawiono projekt Prezydium Komisji Kodyfikacyjnej i poddano go tzw. uzgodnieniom międzyresortowym. W toku prac nad trzecią wersją projektu przyjętą w 1963 r. wprowadzono do niego wiele dalszych modyfikacji, po uchwaleniu zaś przez Sejm w dniu 23.4.1964 r. Kodeksu cywilnego dokonano koniecznych uzgodnień terminologicznych. W ostatecznej wersji projekt Kodeksu i przepisów wprowadzających został wraz z uzasadnieniem opublikowany w 1964 r. i przedstawiony Sejmowi, który po wprowadzeniu w nim pewnych zmian uchwalił w dniu 17.11.1964 r. ustawę – Kodeks postępowania cywilnego. Obie ustawy zostały ogłoszone w Dzienniku Ustaw z 1.12.1964 r. Nr 43 pod pozycjami 296 i 297 i zgodnie z art. I i XXII drugiej z nich weszły w życie z dniem 1.1.1965 r., równocześnie z Kodeksem cywilnym oraz Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym.

II. Układ Kodeksu i zakres zawartych w nim unormowań

1. Zakres przedmiotowy. Kodeks postępowania cywilnego jest najważniejszą **4** ustawą dotyczącą prawa postępowania cywilnego. Normuje on, jak stanowi jego art. 1, postępowanie sądowe w sprawach cywilnych, nie czyni jednak tego w sposób wyczerpujący. Wspomniane postępowanie jest bowiem normowane także przez wiele innych ustaw, jak np. przez ustawę z 28.7.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 785 ze zm.), ustawę z 17.12.2004 r. o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz o prawie pomocy w celu ugodowego załatwienia

sporu przed wszczęciem takiego postępowania (Dz.U. z 2005 r. Nr 10, poz. 67 ze zm.), ustawę z 17.6.2004 r. o skardze na naruszenia prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 75), ustawę z 17.12.2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 573), ustawę z 29.8.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1309 ze zm., która z dniem 1.1.2019 r. zostanie zastąpiona ustawą z 22.3.2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. z 2018 r. poz. 771 ze zm.) oraz ustawą z 28.2.2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2018 r. poz. 770 ze zm.), czy też przez liczne ustawy regulujące postępowanie nieprocesowe w szczególnych rodzajach spraw. Z drugiej strony przepisy Kodeksu stosuje się odpowiednio, a niekiedy wprost, w innych postępowaniach niż przewidziane w Kodeksie, dotyczących przy tym zarówno spraw cywilnych, jak i spraw o innym charakterze. O przypadkach tych będzie mowa niżej.

5 2. Systematyka. Kodeks składał się początkowo z tytułu wstępnego i trzech części, z których każda podzielona była na księgi. Obecnie Kodeks składa się z tytułu wstępnego i pięciu części, z których pierwsze cztery podzielone są na księgi, piąta zaś – na tytuły. Mniejszymi jednostkami systematyki Kodeksu są tytuły, działy, rozdziały, oddziały i przepisy wstępne. Szereg tytułów pierwszej i trzeciej części Kodeksu składa się z działów, szereg zaś tych ostatnich dzieli się z kolei na rozdziały. Kilka rozdziałów części pierwszej składa się z oddziałów. W jednym wypadku występują w Kodeksie przepisy wspólne jako samodzielne jednostki składowe działu (art. 627 i 628 KPC).

6 3. Przepisy ogólne i dotyczące procesu. Tytuł wstępny obejmował początkowo 14, a obecnie, w wyniku zmian ustawodawczych, obejmuje 12 pierwszych artykułów Kodeksu, które według zamierzeń ustawodawcy mają regulować pewne kwestie ogólne dotyczące postępowania unormowanego w Kodeksie. Część pierwsza Kodeksu (Postępowanie rozpoznawcze) obejmuje art. 15–729 i składa się z trzech ksiąg. Pierwsza z nich (Proces) obejmuje art. 15–505³⁹, druga (Postępowanie nieprocesowe) – art. 506–694⁸, trzecia zaś, tj. czwarta według nazwy ustawowej (Postępowanie w razie zaginięcia lub zniszczenia akt) – art. 716–729. Jak z powyższego wynika, w części tej uregulowane zostały przede wszystkim dwa zasadnicze tryby sądowego postępowania rozpoznawczego, a mianowicie proces i postępowanie nieprocesowe. Należy wszakże zaznaczyć, że proces jest głównym trybem zarówno postępowania rozpoznawczego, jak i postępowania cywilnego w ogóle. W myśl bowiem art. 13 sąd rozpoznaje sprawy w procesie, przepisy o procesie zaś stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w Kodeksie, chyba że ustawa stanowi inaczej. W księdze poświęconej procesowi uregulowano całość dotyczącej go materii. Przepisy dziewięciu pierwszych tytułów tej księgi regulują postępowanie procesowe zwykłe, z tym że obejmują również mediację (art. 183¹–183¹⁵) i postępowanie pojednawcze (art. 184–186), które w istocie mają charakter samodzielnych postępowań. Postępowanie pojednawcze w dawnym Kodeksie stanowiło jedno z postępowań odrębnych. Poszczególne ze wspomnianych wyżej tytułów regulują kolejno kwestie dotyczące sądu, prokuratora, organizacji pozarządowych, Państwowej Inspekcji Pracy, powiatowego (miejskiego) rzecznika konsumentów, podmiotów uprawnionych do udziału w postępowaniu na podstawie odrębnych przepisów, stron, kosztów procesu, a wreszcie postępowania. Ostatni, dziesiąty (siódmy według ustawy) tytuł omawianej księgi reguluje postępowania odrębne, z których każde dotyczy określonego

rodzaju spraw. Chodzi o postępowanie w sprawach małżeńskich, a w jego ramach o postępowanie w sprawach o rozwód i o separację, postępowanie w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi, postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, postępowanie w sprawach o naruszenie posiadania, postępowanie w sprawach z zakresu ochrony konkurencji i konsumentów oraz w sprawie praktyk nieuczciwie wykorzystujących przewagę kontraktową, postępowanie w sprawach z zakresu regulacji energetyki, postępowanie w sprawach z zakresu regulacji telekomunikacji i poczty, postępowanie w sprawach z zakresu regulacji transportu kolejowego, postępowanie w sprawach z zakresu regulacji rynku wodno-kanalizacyjnego, postępowanie nakazowe i upominawcze, postępowanie uproszczone, europejskie postępowanie w sprawach transgranicznych, a w jego ramach europejskie postępowanie nakazowe i europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, a wreszcie o elektroniczne postępowanie upominawcze.

4. Postępowanie nieprocesowe. Księga poświęcona postępowaniu nieprocesowemu 7 składa się z dwóch tytułów. Pierwszy z nich obejmuje przepisy ogólne o tym postępowaniu, drugi zaś – przepisy o siedmiu postępowaniach w poszczególnych rodzajach spraw. Są to sprawy z zakresu prawa osobowego, sprawy z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli, sprawy z zakresu prawa rzeczowego, sprawy z zakresu prawa spadkowego, sprawy z zakresu przepisów o przedsiębiorstwach państwowych i o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego, sprawy depozytowe, a w jego ramach sprawy o złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego, sprawy o zwrot depozytu sądowego składającemu i wydanie depozytu sądowego uprawnionemu i sprawy o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu, a wreszcie sprawy rejestrowe. Należy jednakże zaznaczyć, że znaczna liczba spraw przekazana jest do postępowania nieprocesowego przez inne ustawy niż KPC. Niektóre z tych ustaw ograniczają się do wskazania jedynie danego rodzaju spraw jako przekazanych do postępowania nieprocesowego (np. gdy chodzi o sprawy z art. 36, 38–40 ustawy z 28.11.2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2224 ze zm.), inne regulują ponadto w sposób węższy albo szerszy postępowanie w określonych rodzajach spraw. W każdym jednak wypadku do postępowania nieprocesowego w danej sprawie mają zastosowanie przepisy ogólne o tym postępowaniu zawarte w tytule pierwszym księgi drugiej części pierwszej Kodeksu.

5. Postępowanie w razie zaginięcia lub zniszczenia akt. Księga czwarta części 8 pierwszej Kodeksu dotyczy postępowania o odtworzenie akt sądowych w razie ich zaginięcia lub zniszczenia.

6. Postępowanie zabezpieczające. Część druga Kodeksu (Postępowanie zabezpieczające) 9 obejmuje art. 730–757 i składa się z trzech tytułów. Pierwszy z nich zawiera przepisy ogólne o postępowaniu zabezpieczającym, drugi – przepisy o zabezpieczeniu roszczeń pieniężnych, trzeci – przepisy o innych wypadkach zabezpieczenia.

7. Postępowanie egzekucyjne. Część trzecia Kodeksu (Postępowanie egzekucyjne) 10 obejmuje art. 758–1088 i dzieli się również na trzy tytuły. Pierwszy zawiera przepisy ogólne o postępowaniu egzekucyjnym, w tym przepisy o postępowaniu o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności, przepisy o zaświadczeniu europejskiego tytułu egzekucyjnego, stwierdzeniu wykonalności europejskiego nakazu zapłaty, zaświadczeniach dotyczących orzeczenia wydanego w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, zaświadczeniach dotyczących orzeczeń, ugod i innych tytułów egzekucyjnych w sprawach cywilnych i handlowych, przepisy

dotyczące wyciągów z orzeczeń, ugód i innych tytułów w sprawach alimentacyjnych oraz zaświadczeń dotyczących orzeczeń obejmujących środki ochrony w sprawach cywilnych. Tytuł drugi obejmuje przepisy o egzekucji świadczeń pieniężnych, regulujące egzekucję z ruchomości, z wynagrodzenia za pracę, z rachunków bankowych, z innych wierzytelności, z innych praw majątkowych, z nieruchomości, z ułamkowej części nieruchomości, z użytkowania wieczystego, uproszczoną egzekucję z nieruchomości i ze statków morskich, a także podział sumy uzyskanej z egzekucji, tytuł zaś trzeci – przepisy szczególne o egzekucji regulujące egzekucję świadczeń niepieniężnych, egzekucję z udziałem Skarbu Państwa oraz przedsiębiorców, egzekucję w celu zniesienia współwłasności nieruchomości w drodze sprzedaży publicznej, a także egzekucję świadczeń alimentacyjnych.

11 8. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. W części czwartej skomasowano wszystkie przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego, które w dawnym Kodeksie były rozproszone w kilku miejscach, uzupełniając je przy tym i modyfikując. Część ta obejmuje art. 1097–1153²⁵ i składa się z pięciu ksiąg. W księdze pierwszej uregulowano jurysdykcję krajową, czyli zakres spraw należących do właściwości sądów polskich. Księga pierwsza (a) zawiera przepisy o immunitacie sądowym i egzekucyjnym. W księdze drugiej (trzeciej w kolejności) uregulowano pewne kwestie dotyczące postępowania w sprawach z elementem zagranicznym. Natomiast księga trzecia (czwarta w kolejności) poświęcona jest uznaniu i stwierdzeniu wykonalności na obszarze Polski orzeczeń sądów państw obcych lub rozstrzygnięć innych organów państw obcych oraz ugód zawartych przed takimi sądami i organami lub przez nie zatwierdzonych. Wspomniane uznanie odnosi się do orzeczeń lub rozstrzygnięć innych organów państw obcych nienadających się do wykonania w drodze egzekucji i zachodzi z mocy prawa albo z mocy orzeczenia sądu polskiego o tym uznaniu. W związku z tym uregulowano warunki tego uznania i postępowanie w jego przedmiocie (postępowanie delibacyjne). Wspomniane zaś stwierdzenie wykonalności odnosi się do orzeczeń sądów państw obcych lub rozstrzygnięć innych organów państw obcych oraz ugód zawartych przed takimi sądami i organami lub przez nie zatwierdzonych. W tym zakresie uregulowano warunki wspomnianego stwierdzenia wykonalności, postępowanie w tym przedmiocie, a także pewne szczególne warunki dopuszczalności egzekucji na podstawie orzeczenia sądu państwa obcego. Księga czwarta (piąta w kolejności) zawiera przepisy o uznaniu i wykonaniu niektórych orzeczeń sądów państw członkowskich Unii Europejskiej oraz pochodzących z tych państw ugód i dokumentów urzędowych.

12 9. Sąd polubowny (arbitrażowy). Przepisy zawarte w części piątej o sądzie polubownym (arbitrażowym), które na mocy art. 1158 stosuje się zarówno do sądu polubownego *ad hoc*, jak i do stałego sądu polubownego, normują zapis na sąd polubowny, skład sądu polubownego, właściwość sądu polubownego, postępowanie przed sądem polubownym, wyrok sądu polubownego i zakończenie postępowania, skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego oraz uznanie i stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej.

13 10. Postępowania nieobjęte Kodeksem postępowania cywilnego. Przepisy KPC stosuje się nie tylko w postępowaniach unormowanych przez ten Kodeks, lecz także w wielu innych postępowaniach. Przykładowo można tu wskazać następujące postępowania:

- 1) postępowanie upadłościowe, unormowane ustawą z 28.2.2003 r. – Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 498 ze zm.), które w art. 30 ust. 2, art. 35, 37, 58 ust. 1, art. 147, 220 ust. 2, art. 229, 257 ust. 2, art. 313 ust. 6, art. 360 ust. 2, art. 365 ust. 4 i art. 381 przewiduje odpowiednie stosowanie w tym postępowaniu przepisów KPC;
- 2) postępowanie restrukturyzacyjne, unormowane ustawą z 15.5.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 243 ze zm.), które w art. 92 ust. 4, art. 198 ust. 2, art. 209, 221 ust. 1, art. 260 ust. 2, 269, 287, 311 ust. 3 i art. 341 przewiduje odpowiednie stosowanie w tym postępowaniu przepisów KPC;
- 3) postępowanie w sprawach nieletnich, unormowane ustawą z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 969), która w art. 9 § 1, art. 20 § 1 i art. 25 § 3 przewiduje odpowiednie stosowanie w tym postępowaniu przepisów KPC;
- 4) postępowanie przed sądami administracyjnymi, unormowane ustawą z 30.8.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1302 ze zm.), które w art. 106 § 5, art. 296 § 2 i art. 300 przewiduje odpowiednie stosowanie w tym postępowaniu przepisów KPC;
- 5) postępowanie przed TK, unormowane ustawą z 30.11.2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 2072 ze zm.), która w art. 36 przewiduje odpowiednie stosowanie w tym postępowaniu przepisów KPC;
- 6) postępowanie w przedmiocie przyznania prawa pomocy, unormowane ustawą z 17.12.2004 r. o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz o prawie pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem takiego postępowania (Dz.U. z 2005 r. Nr 10, poz. 67 ze zm.), która w art. 3 przewiduje stosowanie w tym postępowaniu przepisów KPC;
- 7) postępowanie karne, unormowane ustawą z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.), która w art. 89 co do pełnomocnika, art. 292 co do zabezpieczenia grożącej kary grzywny, art. 558 co do odszkodowania za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie przewiduje stosowanie w tym postępowaniu przepisów KPC;
- 8) postępowanie karne wykonawcze, unormowane ustawą z 6.6.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 676 ze zm.), która co do egzekucji orzeczonej grzywny, świadczenia pieniężnego oraz należności sądowych – art. 25 § 1 przewiduje stosowanie w tym postępowaniu przepisów KPC;
- 9) postępowanie przed Komisją Prawa Autorskiego, unormowane ustawą z 15.6.2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi (Dz.U. z 2018 r. poz. 1293), która w art. 65 ust. 3 przewiduje, że w sprawach wymienionych w art. 64 ust. 1 pkt 2–4 tej ustawy mają odpowiednie zastosowanie przepisy KPC o mediacji;
- 10) postępowanie przed wojewódzką komisją do spraw orzekania o zdarzeniach medycznych, unormowane ustawą z 6.11.2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1127 ze zm.), która w art. 67 przewiduje stosowanie w tym postępowaniu przepisów KPC;
- 11) postępowanie przed Prezesem UOKiK, unormowane ustawą z 16.2.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 369), która w art. 84 przewiduje stosowanie w tym postępowaniu przepisów KPC;

- 12) postępowanie przed Urzędem Zamówień Publicznych, unormowane ustawą z 29.1.2004 r. – Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1986 ze zm.), która w art. 185 ust. 7, art. 197 ust. 1, 198b ust. 4, art. 198f ust. 2 i art. 198g przewiduje stosowanie w tym postępowaniu przepisów KPC;
- 13) postępowanie przed Urzędem Patentowym, unormowane ustawą z 30.6.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 776 ze zm.), która co do kosztów postępowania – art. 256 ust. 2 PrWIPrzem przewiduje stosowanie w tym postępowaniu przepisów KPC.

III. Nowelizacje Kodeksu postępowania cywilnego

- 14 1. **Liczba nowelizacji.** Kodeks w czasie swojego obowiązywania (od 1965 r.) uległ nowelizacjom dokonany w ponad 220 ustawach. Niektóre z nich dotyczyły wyłącznie albo częściowo Kodeksu jako takiego, pozostałe natomiast, regulując w zasadzie materię inną niż objętą Kodeksem, zawierały jednak również przepisy zmieniające ten ostatni. Nowelizacje zawarte w poszczególnych ustawach, o jakich mowa, były przy tym zróżnicowane co do swego zakresu. Niektóre z nich dotyczyły tylko jednego artykułu Kodeksu, inne natomiast obejmowały większą liczbę artykułów. Wspomniane nowelizacje polegały na zmianie, uchyleniu oraz dodaniu kolejnych artykułów, także o nowej, nieistniejącej uprzednio numeracji (np. art. 398¹–398²³, 479²⁸–479⁷⁸, 626¹–626¹³), pozostawiając też kilka luk w tekście Kodeksu (np. art. 480–484 skreślone ustawą z 24.5.2000 r., Dz.U. Nr 48, poz. 554 ze zm.; art. 629–632 skreślone ustawą z 14.2.1991 r., Dz.U. Nr 22, poz. 92). Istotny wpływ na kształt Kodeksu miało orzecznictwo TK, który zajmował się jego przepisami aż 73 razy, doprowadzając do utraty mocy 40 przepisów. Ostatni z tych wyroków z 3.10.2017 r. (SK 31/15, Dz.U. z 2017 r. poz. 1883), stwierdzający niekonstytucyjność art. 778¹ KPC w zakresie, w jakim dopuszcza nadanie przez sąd tytułowi egzekucyjnemu, wydanemu przeciwko spółce jawnej, klauzuli wykonalności przeciwko byłemu współnikowi tej spółki, niebędącemu już współnikiem w chwili wszczęcia postępowania w sprawie, w której wydany został tytuł egzekucyjny przeciwko spółce jawnej, wszedł w życie z dniem 10.10.2017 r. W rezultacie tych wszystkich zabiegów Kodeks, który pierwotnie liczył 1153 artykuły, liczy obecnie 1217 artykułów i jest nadal najobszerniejszą pod względem liczby przepisów ustawą w prawie polskim. Przez 10 lat od wejścia Kodeksu w życie nie doszło do żadnej jego nowelizacji. Dopiero pod koniec 1974 r. miały miejsce 2 nowelizacje. Taką ich liczbę odnotować można, jeżeli chodzi o lata 1982, 1984, 1989 i 1998. W latach 1975, 1983, 1985, 1987, 1988, 1992–1995, 1999 i 2013 dokonano po 1 nowelizacji. W latach 2000–2017 Kodeks był zmieniany każdego roku od 3 do 18 razy.
- 15 2. **Ogłoszenie tekstu jednolitego i jego zmiany.** Wszystkie te zmiany objęto kolejno czterema tekstami jednolitymi Kodeksu (Dz.U. z 2014 r. poz. 101; Dz.U. z 2016 r. poz. 1822; Dz.U. z 2018 r. poz. 155; Dz.U. z 2018 r. poz. 1360), co nie uchroniło Kodeksu przed kolejnymi nowelizacjami. Po ogłoszeniu ostatniego tekstu jednolitego Kodeksu w dniu 16.7.2018 r. (Dz.U. z 2018 r. poz. 1360) weszły w życie kolejne jego zmiany dokonane ustawami: z 5.7.2018 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 1499 ze zm.); z 26.1.2018 r. o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej (Dz.U. z 2018 r. poz. 416); z 5.7.2018 r. o zmianie ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji oraz niektórych

innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 1637); z 5.7.2018 r. o zmianie ustawy o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 1544 ze zm.); z 5.7.2018 r. o zmianie ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 1693); z 5.7.2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej (Dz.U. z 2018 r. poz. 1629); z 28.2.2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2018 r. poz. 770 ze zm.); z 22.3.2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. z 2018 r. poz. 771 ze zm.); z 15.6.2018 r. o zmianie ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 1467); z 9.11.2018 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 2385); z 6.12.2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu poprawy skuteczności egzekucji świadczeń alimentacyjnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 2432); z 6.12.2018 r. o zmianie ustawy o dowodach osobistych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 60 ze zm.); z 22.3.2018 r. o zmianie ustawy o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych, ustawy o ochronie lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 756); z 16.5.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1043); z 16.5.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2019 r. poz. 1146). Kolejny tekst jednolity został ogłoszony 5.8.2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1460), a po nim weszły w życie następujące zmiany dokonane: ustawą z 16.5.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1043); ustawą z 31.7.2019 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia obciążeń regulacyjnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1495); ustawą z 16.5.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2019 r. poz. 1146).

Z dniem 1.3.2020 r. oraz z dniem 1.12.2020 r. wejdą w życie zmiany przepisów o postępowaniu rejestrowym na mocy ustawy z 26.1.2018 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 398). Z dniem 1.12.2020 r. zostanie uchylony art. 126 § 6 na mocy ustawy z 6.12.2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych (Dz.U. z 2019 r. poz. 55). Z dniem 18.4.2026 r. nastąpi uchylenie przepisu art. 479⁴⁵ na mocy ustawy z 5.8.2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 1634).

3. **Nowelizacje związane z reformami gospodarczymi.** Przekraczałyby ramy 16 niniejszego opracowania pobieżne omówienie każdej nowelizacji Kodeksu. Z tej racji wskazane tu zostaną jedynie główne kierunki, w jakich nowelizacje te zmierzały. Na plan pierwszy wysuwają się nowelizacje związane z realizowanymi w Polsce po 1989 r. reformami gospodarczymi. Znalazły one wyraz w kilku rozwiązaniach ustawodawczych. **Po pierwsze**, usunięto z Kodeksu unormowania przewidujące ochronę własności społecznej (art. 4, 7, 194 § 4). **Po drugie**, w różny sposób potraktowano przepisy, w których była mowa o jednostkach gospodarki uspołecznionej. Wiele tych przepisów uchylono (np. art. 2 § 2, art. 339 § 3, art. 697 § 3 i 4, art. 865 § 3, art. 1065, 1072–1080) albo zastąpiono przepisami nieodnoszącymi się do wspomnianych jednostek (np. art. 87 § 1, art. 207 § 1, art. 99, 739 § 3, art. 977, 1063), w wielu natomiast po prostu usunięto wzmianki o tych jednostkach (np. art. 321 § 2, art. 328, 332 § 2, art. 357 § 2, art. 381 § 2), wprowadzając niekiedy zamiast tego wzmianki o Skarbie Państwa albo o państwowej jednostce organizacyjnej (np. art. 208

§ 1, art. 492 § 3, art. 749, 831 § 1 pkt 2) czy też o podmiocie prowadzącym działalność gospodarczą (art. 1105 § 3 w poprzednim brzmieniu, art. 1061). **Po trzecie**, w związku z zniesieniem państwowego arbitrażu gospodarczego usunięto z Kodeksu wzmianki o tym arbitrażu (art. 2 § 2, art. 72 § 2, art. 192 pkt 3) i wprowadzono do księgi pierwszej części pierwszej Kodeksu dział zawierający przepisy o postępowaniu w sprawach gospodarczych. Dział ten składał się początkowo z dwóch rozdziałów, z których pierwszy obejmował przepisy ogólne (art. 479¹–479²⁷), drugi natomiast (art. 479²⁸–479³⁸) dotyczył postępowania w sprawach z zakresu przeciwdziałania praktykom monopolistycznym. W istocie rzeczy w każdym z tych rozdziałów znalazło swoje unormowanie oddzielne postępowanie odrębne, z tym że w drugim z tych postępowań miały zastosowanie przepisy dotyczące pierwszego z nich. W następnych latach przepisy wspomnianego działu ulegały licznym zmianom. W szczególności w 2000 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 22, poz. 271; Dz.U. z 2000 r. Nr 122, poz. 1319) rozdziałowi obejmującemu postępowanie w sprawach z zakresu przeciwdziałania praktykom monopolistycznym nadano nowy tytuł (Postępowanie w sprawach z zakresu ochrony konkurencji) oraz uzupełniono obejmujący go dział Kodeksu o cztery nowe rozdziały regulujące kolejno: postępowanie w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone, postępowanie w sprawach z zakresu regulacji energetyki, postępowanie w sprawach z zakresu regulacji telekomunikacji oraz postępowanie w sprawach z zakresu regulacji transportu kolejowego. W 2011 r. (Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381) uchylony został wspomniany rozdział pierwszy zawierający przepisy ogólne o postępowaniu w sprawach gospodarczych, a pozostałe rozdziały oznaczono jako działy IVa–IVe. Ustawą z 5.8.2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1634), o czym już wspomniano, uchylono przepisy o postępowaniu w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (art. 479³⁶–479⁴⁵). **Po czwarte**, wprowadzono istotne zmiany w postępowaniu egzekucyjnym. Przepisy, w których poprzednio była uregulowana egzekucja przeciwko jednostkom gospodarki uspołecznionej (art. 1061–1064), uzyskały nową treść, stając się przepisami szczególnymi o egzekucji z udziałem Skarbu Państwa oraz podmiotów gospodarczych (a następnie przedsiębiorców), przepisy zaś o egzekucji na rzecz jednostek gospodarki uspołecznionej uchylono (art. 1072–1080). Wprowadzono natomiast, mające zastosowanie przeciwko dłużnikom prowadzącym działalność gospodarczą, przepisy o egzekucji przez zarząd przymusowy (art. 1064¹–1064¹³), a także przepisy o egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego (art. 1064¹⁴–1064²³). W celu zwiększenia efektywności egzekucji, mającej istotne znaczenie gospodarcze, zmodyfikowano też wiele przepisów o egzekucji świadczeń pieniężnych.

- 17** 4. **Środki zaskarżenia.** Drugi kierunek nowelizacji Kodeksu dotyczył systemu środków zaskarżenia. Zasadnicze znaczenie w tym zakresie przypisywać należy ustawie z 1.3.1996 r. (Dz.U. Nr 43, poz. 189 ze zm.), która weszła w życie z dniem 1.7.2006 r., wprowadzając do Kodeksu – w miejsce dotychczasowej rewizji i rewizji nadzwyczajnej – apelację (art. 367–391 KPC) i kasację (art. 392–392²⁰ KPC). Ten ostatni środek zaskarżenia został następnie ustawą z 22.12.2004 r. (Dz.U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98) nazwany skargą kasacyjną (art. 398¹–398²¹ KPC) i zakwalifikowany systemowo do nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Ta ostatnia ustawa dodała ponadto do Kodeksu nowy środek zaskarżenia w postaci skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 424¹–424¹² KPC). Z kolei ustawą z 28.7.2005 r. (Dz.U. Nr 167, poz. 1398) dodano do Kodeksu przepisy o skardze na czynności referendarza sądowego (art. 398²²–398²³ KPC), ustawą

z 5.12.2008 r. (Dz.U. Nr 234, poz. 1571) – przepisy o sprzeciwie od europejskiego nakazu zapłaty (art. 505¹⁹ KPC), ustawą z 9.1.2009 r. (Dz.U. Nr 26, poz. 156 ze zm.) – przepisy o sprzeciwie od nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym (art. 505³⁵–505³⁶ KPC), ustawą z 28.4.2011 r. (Dz.U. Nr 138, poz. 806) – przepisy o zażaleniu do innego składu sądu II instancji (art. 394² KPC), a ustawą z 16.9.2011 r. (Dz.U. Nr 233, poz. 1381) – przepisy o zażaleniu do Sądu Najwyższego (art. 394¹ KPC).

5. Sposoby rozwiązywania sporów cywilnych. Trzeci kierunek przemian Kodeksu 18 zmierzał do rozwoju alternatywnych w stosunku do sądowego postępowania cywilnego sposobów rozwiązywania sporów cywilnych, odpowiadających współczesnym ogólnoświatowym tendencjom i zaleceniom Rady Europy i Unii Europejskiej. W tym celu ustawą z 28.7.2005 r. (Dz.U. Nr 172, poz. 1438) wprowadzono do Kodeksu odrębny oddział o mediacji (art. 183¹–183¹⁵ KPC), a w wielu innych przepisach Kodeksu umieszczono wzmianki o mediacji i mediatorach (zob. art. 10, 98¹, 103, 104¹, 109, 187, 202¹, 210, 259¹, 355, 394, 436, 445², 570²), także ustawą z 10.9.2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów (Dz.U. z 2015 r. poz. 1595). Temu samemu celowi podporządkowane były zmiany przepisów Kodeksu o sądownictwie polubownym (arbitrażowym). Ustawą z 28.7.2005 r. (Dz.U. Nr 178, poz. 1478) uchylono dotychczasowe przepisy o sądzie polubownym (art. 695–715 KPC) i wprowadzono nową regulację dotyczącą tego sądownictwa w odrębnej, piątej części Kodeksu (art. 1154–1217 KPC), nowelizowanej w następnych latach.

6. Postępowanie zabezpieczające. Czwarty kierunek nowelizacji Kodeksu dotyczył 19 postępowania zabezpieczającego. Ustawą z 2.7.2004 r. (Dz.U. Nr 172, poz. 1804) przepisy normujące to postępowanie (art. 730–757 KPC) z licznymi zmianami i uzupełnieniami ujęto w nową, odrębną część drugą Kodeksu, nadając temu postępowaniu charakter autonomiczny, niezależny od postępowania rozpoznawczego i egzekucyjnego. W wyniku tych zmian postępowanie zabezpieczające nabrało charakteru pomocniczego w stosunku do postępowania rozpoznawczego i egzekucyjnego, zachowując funkcjonalną i strukturalną samodzielność.

7. Prawo wspólnotowe. Kolejny, piąty kierunek nowelizacji Kodeksu narzucała 20 konieczność zbliżenia jego przepisów do regulacji prawa wspólnotowego, w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Zmiany w tym zakresie dotyczyły głównie przepisów z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego, objętych początkowo „Częścią trzecią”, a od 5.2.2005 r. (Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804) – „Częścią czwartą” Kodeksu. Pewne regulacje europejskiego prawa procesowego cywilnego, zawarte w szczególności w rozporządzeniach Parlamentu Europejskiego i Rady, zostały uwzględnione w odrębnych ustawach [np. w ustawie z 17.12.2004 r. o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonych w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz o prawie pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem takiego postępowania (Dz.U. z 2005 r. Nr 10, poz. 67 ze zm.) uwzględniona została dyrektywa Rady 2003/8/WE z 27.1.2003 r. w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze, Dz.Urz. UE L Nr 26, s. 41] – albo wdrożone do innych części Kodeksu, np. art. 505–505^{27a} KPC o europejskich postępowaniach w sprawach transgranicznych, obejmujących europejskie postępowanie nakazowe i europejskie

postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, art. 795¹–795⁵ KPC o zaświadczeniu europejskiego tytułu egzekucyjnego (ustawą z 17.2.2006 r., Dz.U. Nr 66, poz. 466); art. 795⁶–795⁷ KPC o stwierdzeniu wykonalności europejskiego nakazu zapłaty oraz art. 795⁸–795⁹ KPC o zaświadczeniu dotyczącym orzeczenia wydanego w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń (ustawą z 5.12.2008 r., Dz.U. Nr 234, poz. 1571); art. 795¹⁰–795¹¹ KPC o zaświadczeniach dotyczących orzeczeń, ugód i innych tytułów egzekucyjnych w sprawach cywilnych i handlowych, art. 795¹²–795¹³ KPC o wyciągach z orzeczeń, ugód i innych tytułów egzekucyjnych w sprawach alimentacyjnych, art. 795¹⁴–795¹⁷ KPC o zaświadczeniach dotyczących orzeczeń obejmujących środki ochrony w sprawach cywilnych (ustawą z 5.12.2014 r., Dz.U. z 2015 r. poz. 2). Zasadnicze znaczenie dla harmonizacji przepisów czwartej części Kodeksu postępowania cywilnego z przepisami prawa europejskiego miała nowela z 5.12.2008 r. (Dz.U. Nr 234, poz. 1571), wzorowana na rozwiązaniach prawa europejskiego, regulująca na nowo w szczególności jurysdykcję krajową, immunitet sądowy i egzekucyjny, pomoc prawną, postępowanie dowodowe, czynności dotyczące spadku po cudzoziemcach, stwierdzenie obcego prawa i wzajemności oraz uznawanie i stwierdzenie wykonalności zagranicznych orzeczeń i ugód sądowych. Kolejne zmiany w tych obszarach dokonane zostały ustawami z 22.7.2010 r. (Dz.U. Nr 155, poz. 1037), z 28.4.2011 r. (Dz.U. Nr 129, poz. 735), z 5.12.2014 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 2), z 24.7.2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1137), która weszła w życie 17.8.2015 r., ustawą z 10.7.2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1311 ze zm.), która weszła w życie 8.9.2016 r., ustawą z 10.6.2016 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 868), która weszła w życie 18.6.2016 r., ustawą z 12.7.2017 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 1452), która weszła w życie 12.8.2017 r., ustawą z 22.7.2016 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 1358), która weszła w życie 8.9.2016 r. oraz ustawą z 15.12.2016 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 85), która weszła w życie 18.1.2017 r.

21 8. Elektronizacja postępowania cywilnego. Ostatni, a zarazem najnowszy kierunek nowelizacji Kodeksu wiąże się z elektronizacją postępowania cywilnego, którą rozpoczęto ustawą z 9.1.2009 r. (Dz.U. Nr 26, poz. 156 ze zm.). Nowela ta wprowadziła do Kodeksu elektroniczne postępowanie upominawcze (art. 505²⁸–505³⁷ KPC) oraz kilka nowych przepisów dotyczących pism procesowych i ich wnoszenia drogą elektroniczną (art. 89 § 1, art. 125 § 2 i 4, art. 126 § 3¹, 5–6, art. 128 § 2, art. 130 § 6 KPC), doręczeń elektronicznych (art. 131¹ KPC) oraz elektronizacji postępowania egzekucyjnego (art. 781 § 1² i 1³, art. 783 § 4 i 5, art. 795 § 3, art. 797 § 2–5, art. 805 § 3, art. 816 § 2, art. 816¹ KPC). W kolejnych latach dokonano pewnych modyfikacji i istotnych uzupełnień obowiązującej w tym zakresie regulacji prawnej ustawą z 15.1.2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 218) oraz ustawą z 7.9.2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1311 ze zm.). Pierwsza z tych ustaw dokonuje z dniem 1.4.2016 r. istotnej elektronizacji postępowania wieczystoksięgowego, druga natomiast – dalszej elektronizacji postępowania egzekucyjnego, polegającej zwłaszcza na sprzedaży zajętych ruchomości w drodze licytacji elektronicznej (z dniem 8.9.2016 r.).

22 9. Trafność nowelizacji. Należy zaznaczyć, że zarysowane wyżej główne kierunki, w których szły dotychczasowe przemiany Kodeksu, nie wyczerpują wszystkich tych przemian. Wiele bowiem z nich dotyczy kwestii szczegółowych, niedających się zakwalifikować do żadnego z tych kierunków. Przyjęte w kolejnych nowelizacjach Kodeksu nowe unormowania były nie tylko liczne, lecz także nie zawsze poprawne

w swej treści. Wielu z nich trafnie zarzucano brak należytej synchronizacji z innymi unormowaniami Kodeksu – dawnymi i nowymi, nienależytą klarowność, niepoprawność terminologiczną i redakcyjną, zbyt daleką kazuistykę, a wręcz naruszenie podstawowych zasad postępowania cywilnego oraz norm konstytucyjnych. Obserwowany zwłaszcza w ostatnich latach zalew nowelizacji ustawodawstwa dotyczącego polskiego postępowania cywilnego wywołuje z natury rzeczy wiele trudności w ich interpretacji i praktycznym stosowaniu, czemu niejednokrotnie daje wyraz orzecznictwo SN i TK.

10. Dalsze nowelizacje. Nie ulega wątpliwości, że KPC będzie podlegać dalszym 23 nowelizacjom. Potrzebę taką wywołują i usprawiedliwiają częściowo dokonujące się w Polsce przemiany społeczne i gospodarcze oraz treść wiążących Polskę postanowień umów międzynarodowych. Nie zawsze narzucają one konieczność prowadzenia prac legislacyjnych w dużym pośpiechu, bez szerszej ogólnopolskiej dyskusji prawniczej, której wyniki odpowiednio spożytkowane zawsze podnoszą poziom nowych rozwiązań legislacyjno-normatywnych. Z samego już założenia i nazwy Kodeks powinien mieć zapewnioną trwałość i niezmienność. Nie powinien zatem podlegać zmianom w sposób właściwy dla zwykłych ustaw. Za niezbędne uważać zatem należy normatywne ograniczenie dopuszczalności czy też możliwości jego nowelizacji.

W dniu 4.7.2019 r. uchwalona została przez Sejm RP bardzo obszerna ustawa – ZmKPC2019. Przewidziane w tej ustawie zmiany dotyczą wielu instytucji prawa procesowego cywilnego, w tym zwłaszcza nadużycia prawa procesowego, utrwalania przebiegu posiedzeń i innych czynności sądowych przez strony i uczestników postępowania za pomocą urządzeń rejestrujących dźwięk, właściwości sądu, wyłączenia sędziego, pism procesowych, doręczeń, mediacji i postępowania pojednawczego, pozwu, organizacji postępowania w tym planu rozprawy i posiedzenia przygotowawczego, dowodów, wyrokowania, środków zaskarżenia, postępowania w sprawach gospodarczych, postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, postępowania nakazowego i upominawczego, postępowania uproszczonego, elektronicznego postępowania upominawczego, postępowania nieprocesowego, postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego, postępowania grupowego oraz kosztów sądowych w sprawach cywilnych. Ustawa ta przewiduje również zmiany w ustawie o komornikach sądowych (KomSU) i kosztach komorniczych (KosztKomU). Wszystkie te zmiany te zostaną uwzględnione w odpowiednich miejscach komentarza. Wymieniona ustawa z 4.7.2019 r. nie kończy prac nad zmianami prawa postępowania cywilnego. W najbliższym czasie prawo to zostanie dotknięte dalszym zalewem dotyczących go nowelizacji na co wskazuje kilkanaście projektów ustaw będących przedmiotem prac legislacyjnych (zob. w szczególności Druki sejmowe Nr 3622, 3541, 3518, 3480, 3475, 3254, 3226, 3223). Będzie na nie zwrócona uwaga w odpowiednich częściach komentarza.

IV. Terytorialny zasięg mocy obowiązującej prawa postępowania cywilnego

1. Zasięg terytorialny. Terytorialny zasięg mocy obowiązującej prawa postępowania 24 cywilnego, w tym KPC, pokrywa się w zasadzie z zasięgiem terytorialnym danego państwa. W związku z tym sąd danego państwa może stosować tylko krajowe prawo postępowania, tj. prawo obowiązujące w siedzibie sądu (*lex fori processualis*), nie może zaś stosować obcego prawa postępowania, bez względu na to, jakie prawo materialne – krajowe czy obce – jest prawem, na podstawie którego powinno nastąpić rozstrzygnięcie sprawy (*lex causae*). Tego rodzaju zasada, zwana zasadą terytorialności

albo zasadą stosowania krajowego prawa postępowania, może doznawać wyjątków przy wykonywaniu przez sąd danego państwa (sąd wezwany) pomocy prawnej na rzecz sądu albo innego organu państwa obcego (sądu wzywającego). Wykonanie zatem wniosku sądu albo innego organu państwa obcego o udzielenie pomocy prawnej przez sąd polski odbywa się według prawa polskiego. Sąd wezwany (polski) może jednak – na prośbę sądu lub innego organu państwa obcego – zastosować przy wykonaniu wymienionego wniosku inną formę od przewidzianej przez prawo polskie, jeżeli ten sposób wykonania wniosku nie jest zakazany przez prawo polskie ani sprzeczny z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (klauzula porządku publicznego – zob. art. 1135¹, 1135², 1135⁴ KPC). Podobne postanowienia odnoszące się już nie tylko do sądu polskiego, lecz także do sądów państw obcych zawierają także umowy międzynarodowe. Wspomniana zasada terytorialności dotyczy zarówno postępowania rozpoznawczego, jak i postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego. W tym ostatnim postępowaniu zasada terytorialności przejawia się w ten sposób, że egzekucja zagranicznych tytułów egzekucyjnych następuje według przepisów polskiego prawa egzekucyjnego.

V. Czasowy zasięg mocy obowiązującej prawa postępowania cywilnego

25 1. Zagadnienia intertemporalne. Zagadnienie czasowego zasięgu mocy obowiązującej prawa postępowania cywilnego powstaje w razie zmiany tego prawa. Dotyczy to w szczególności KPC, który na przestrzeni okresu swego obowiązywania ulegał bardzo licznym zmianom (zob. wyżej pkt III), ale także innych ustaw dotyczących tego prawa. Zmiany takie zastają wiele toczących się postępowań cywilnych, w związku z czym wyłania się kwestia, czy dalszy przebieg tych postępowań powinien się odbywać według przepisów dotychczasowych, czy też według przepisów nowych. Kwestię tę regulują przepisy międzyczasowe (intertemporalne). Ustawodawca może przy tym skorzystać zasadniczo z trzech systemów, a mianowicie z systemu:

- 1) jednolitości postępowania, zwanego również systemem kontynuacji;
- 2) stadiów postępowania;
- 3) czynności postępowania, zwanego również systemem aktualizacji.

Ad 1) System ten traktuje postępowanie jako całość i przewiduje, że postępowanie toczy się aż do zakończenia według przepisów, pod których rządem zostało wszczęte (tj. według przepisów dotychczasowych).

Ad 2) System ten dzieli postępowanie na określone stadia (np. według instancji) i przewiduje, że postępowanie toczy się według przepisów, pod których rządem zostało wszczęte, aż do zakończenia danego stadium (np. przez wydanie orzeczenia przez sąd I albo II instancji), z przejściem zaś do stadium następnego toczyć się już będzie według przepisów nowych.

Ad 3) System ten przewiduje, że poczynając od najbliższej czynności, postępowanie toczy się według nowych przepisów.

Polski ustawodawca przy wprowadzeniu obowiązującego KPC oparł się w zasadzie na systemie czynności postępowania (art. XV PWKPC), z pewnymi wyjątkami na rzecz systemu jednolitości postępowania (art. XVI § 1 zd. 1 i art. XVII PWKPC) i systemu stadiów postępowania (art. XVI § 1 zd. 2 i § 2 PWKPC).

Jeżeli ustawa nowelizująca nie zawiera przepisów przejściowych (intertemporalnych) regulujących zagadnienie czasowego zasięgu mocy obowiązywania nowych przepisów postępowania, wówczas te nowe przepisy obowiązują od dnia wejścia w życie ustawy

nowelizującej. Pozostaje to w zgodności z panującym w doktrynie i judykaturze poglądem, że brak wyraźnego rozstrzygnięcia normatywnego problemu czasowego zasięgu mocy obowiązującej ustawy należy traktować jako rozstrzygnięcie go na rzecz zasady bezpośredniego działania prawa nowego. W zakresie czasowego zasięgu mocy obowiązującej prawa postępowania cywilnego zasada ta oznacza, że poczynając od najbliższej czynności, postępowanie toczy się według nowych przepisów (system czynności postępowania).

Szerzej na temat czasowego zasięgu mocy obowiązującej prawa postępowania cywilnego zob. *M. Walasik*, Intertemporalna reguła kontynuacji w prawie procesowym cywilnym, w: *P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik* (red.), *Proces cywilny. Nauka, kodyfikacja, praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, Warszawa 2012, s. 311 i n. oraz cytowana tam literatura; *tenże*, Regulacje intertemporalne w nowych ustawach komorniczych, w: *A. Marciniak* (red.), *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych i kosztach komorniczych*, Sopot 2018, s. 23 i n.